

Л.Х. Доленко

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

СУЧАСНА УРБАНІЗАЦІЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СВІТОВІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОЦЕСИ

До недавнього часу світова популяція була переважно сільською. Сучасне місто народилось з індустріальною революцією, розвитку засобів комунікацій, сільської міграції. Західна Європа і Північна Америка в XIX ст. зазнали швидкої урбанізації, тоді як у дореволюційній Росії в 1904 р. міське населення складало 17%, а у світі в 1900 р. воно не перевищувало 14 % (проти 6,4% в 1850

р.). У середині ХХ ст. вже 30% жителів планети вважалась міщанами, і цей ріст прискорюється. Зараз ця частка перетнула поріг в 50% і продовжує швидко збільшуватись, на що особливо впливає урбанізація двох найбільш населених країн: Китаю та Індії. Разом з тим чіткий поділ розселення на урбанізовані та аграрні території все більше розмивається і втрачається одна з важливих ознак відмінності – спосіб життя. Якщо для відносно малорозвинених країн ще підходить визначення Г. Шабо «Здається, що поняття міста для кожного зрозуміло: ми визначаємо місто, як протилежне місцевості, яка його оточує», то для розвинених країн існує термін «міське не сільськогосподарське»: люди ночують за містом, але працюють у містах. Навіть агровиробництво все більше і більше індустріалізується. Тиск на оточуючий простір все більшої штучності життєвої інфраструктури, зростаючого населення стає все потужнішим. Тому нерідко мова йде про «божевільну урбанізацію світу» і про те, що «зростання урбанізації відбувається у такому ритмі, що географи не знають що і думати». (А. Банер, 2009). Це зростання є особливо потужним у найбільш бідних країнах. В Африці міське населення збільшилось в 11 разів між 1950-1997 рр. і, зовсім скоро, кожний другий африканець буде жити у місті. Таке прискорення зростання має багато негативних аспектів: руйнування екосистем, збільшення різноманітних ризиків, розростання трущоб і злиденного населення на периферіях міст. ООН передбачає, що, якщо ситуація не зміниться, біля 1,4 млрд. людей зосередяться в бідонвілях в 2020 р. – вже зараз, більш ніж 40% населення індійських міст живе в цих злиденних зонах.

Міста концентрують інвестиційні можливості та робочі місця, забезпечуючи економічний розвиток та високооплачувані професії, кращий доступ до благ, сервісу, місцеположення і, загалом, кращу якість життя, що стимулює міграцію сільських жителів до урбанізованих територій.

Усе це стимулює посилення їхньої економічної, політичної, фінансової, культурної ролі. Наприклад, ВВП Токіо у 2008 р. склад 1479 млрд. дол. США, Нью-Йорка – 1406, Лос Анжелеса – 792. Для порівняння: у 2010 р. ВВП Російської Федерації дорівнював 1477 млрд. дол. США, а Великої Британії – 2259 млрд. дол. США.

Такий «вибух» урбанізації має багаточисленні причини, які залежать від економічних і соціальних умов різних країн і по різному впливають на процес. В епоху глобалізації привабливість різних регіонів посилюється: певні регіони, притягують мігруюче населення більше, ніж інші; так, великі міста, які концентрують фактори успіху, приваблюють молоді кваліфіковані та малокваліфіковані кадри. У сучасному світі узбережжя морів та океанів теж притягують населення, що створює тиск на природне середовище; варто глянути на знамените південне узбережжя Франції, майже повністю забудоване віллами. Одесу та її пригороди, очевидно, також очікує цей результат. У США прибережне населення зростає в чотири рази швидше, ніж всередині країни, а в Китаї розрив в умовах життя між літоральними регіонами і іншими частинами постійно збільшується. Сьогоднішня урбанізація приймає різноманітні форми і стає все важче визначити чітку логіку цього розпорошеного по всьому світу

процесу. До нього додається неконтрольоване зростання мегаполісів в країнах, що розвиваються, таких як Лагос, Мехіко, Сан Пауло тощо. Мегаполіси розвинених країн теж створюють великі проблеми із забрудненнями, транспортом, безпекою та іншими умовами життя.

Сьогодні міста досягли історично беспрецедентно великих розмірів. Зростаюча кількість мегаполісів спричиняє великий тиск на природоресурсну систему.

Незважаючи на те, що міста займають лише 2% населеної земної суші, їхнє існування спричиняє більшість екологічних проблем на найвіддаленіших територіях внаслідок різноманітного попиту, який може бути задоволений використанням ресурсів цих територій. Так, вважається, що для задоволення енергетичних та інших ресурсних потреб Лондона використовується площа, яка в 300 разів перевищує площу Великої Британії [1].

Занепокоєність щодо сучасної анархічної урбанізації не повинна, однак, затіняти принципову реальність: міста є дзеркалом цивілізацій, їх символами. Згадаймо Рим, Геную, Париж, Київ, Москву, Мекку тощо. Спеціалізовані види діяльності народжували міста як центри релігій, політичної активності, комерції, адміністрації, культури тощо. Тому місто можна чітко визначити згідно його основних функцій, концентрації населення та способу міського життя. Р.Е. Парк [2], соціолог чиказької школи писав в 1916 р.: «Місто є, швидше, стан духу, сукупність звичаїв і традицій». Однак, сьогодні міста «вибухнули» і все більше складаються з острівців, інкорпорованих в сільську місцевість. Але осередкові агломерації, завдяки сервісним службам, іміджу, інфраструктурі та сучасному обладнанню, завжди привабливі. Традиційне місто в реальності є керівним центром території, яка пропорційна його значенню. Однак у 1996 р. О. Дольфус висунув концепцію «світового мегаполісного архіпелагу» (СМА), тобто сукупності міст, які претендують на «управління світом», концентруючи інноваційну фінансову та управлінську активність. Ці міста, СМА, не реалізують прямо свою владу на своїй ближній периферії: вони більше зв'язані між собою завдяки сучасним технологіям.

Прикладом може слугувати діяльність Нью-Йорка, Лондона і Гонконгу. Ці три міста, об'єднані спільною єдиною економічною культурою, пов'язані інтенсивним авіасполученням, оптиковолоконними кабелями, ідеально розміщеними на земній кулі, створили фінансову мережу яка посприяла зростанню гнучкості і реактивності світової економіки та швидкому залученні до неї нинішнього фінансово-економічного велетня – Китаю. Цікаво, що ніхто не планував нинішню роль та розміщення цієї трійці, яка забезпечує, цілодобову циркуляцію фінансово-інформаційних потоків. Функціонування цих мегафінансових центрів дало змогу М. Елліот [3] назвати їх одним словом Ньюлонконг.

Список використаної літератури

1. [Електронні ресурси] – Режим доступу: www.eea.europa.eu/fr/articles/zones-urbaines/
2. I.-P. Paulet Mannel de geographie ur baine. – Armand Colin, Paris, 2010. – P.4.
3. Elliott M. Tale of Three Cities Tame Magazine. – 2008. – Vol. 171. – № 4. – 287 p.